

พีนีมีแต่ให้ น้องก็ไ้ว่ามีแต่รับ

กาญจนา แก้วเทพ

ในขณะที่สื่อพื้นบ้านมีกระบวนการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น เพื่อความอยู่ยงคงกระพัน สพส.เราเองก็เลียนแบบกระบวนการสืบทอดของสื่อพื้นบ้านมาด้วยการจัดกิจกรรมประเภทหนึ่งที่เราเรียกว่า “พี่ช่วยน้อง”

ในช่วงรอยต่อระหว่างปลายปี ที่ 2 จนถึงต้นของปีที่ 3 (เมื่อเรามีทั้งรุ่นพี่และรุ่นน้อง) สพส.ได้จัดกิจกรรมพี่ช่วยน้องมาแล้ว 3 ครั้ง ครั้งแรก ที่ม่อนดอย จ.เชียงใหม่ ครั้งที่ 2 งานพี่น้องเหนือที่จ.สงขลา และในวันที่ 25-26 ธค.นี้ ก็จัดเป็นครั้งที่ 3 ที่จ.ชลบุรี เป็นพี่น้องภาคีภาคกลางและภาคตะวันออก

ในงานที่ชลบุรีนี้ หลังจากงานผ่านไปได้เกือบสองวัน ซึ่งมีทั้งงานภาควิชาการในตอนกลางวัน และภาคการแสดงสาธิตแบบสาระบันเทิงในตอนกลางคืน จวบจนเมื่องานใกล้จะปิดม่าน สพส.ก็ได้เชิญผู้เขียนให้กล่าวสรุปงาน เพื่อให้มี”เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้”

ผู้เขียนเห็นว่า นี่น่าจะเป็นเวลาที่เหมาะสมที่จะทำความเข้าใจร่วมกันถึงความสำคัญของกิจกรรมแบบ “พี่ช่วยน้อง” จึงขอถือโอกาสนี้ นำเอาเนื้อหาที่กล่าวสรุปในวันที่ 26 นั้น มาเล่าซ้ำในที่นี้ อีกครั้งหนึ่ง

1.การสร้างสำนึก”พีนีมีแต่ให้”

เวลาจัดการประชุมแบบพี่ช่วยน้อง จะมีคนมาร่วมประชุมอยู่ 2 ฝ่าย คือฝ่ายพี่และฝ่ายน้อง สำหรับฝ่ายน้องนั้น เราจะเข้าใจแรงจูงใจของน้องๆที่มาร่วมประชุมได้ไม่ยากนัก เพราะน้องนี้มีฐานะเป็นผู้มารับ” เนื่องจากยังมีประสบการณ์/ความรู้ยังไม่ค่อยอยู่ จึงกระตือรือร้นที่จะมารับความรู้ แต่สำหรับ”รุ่นพี่”นี้ มูลเหตุจูงใจที่มาร่วมประชุมนี้สำคัญยิ่ง เพราะรุ่นพี่เช่น อ.สุวัฒน์ อ.เรณู อ.จรรยา อ.กาญจนา แสงแก้ว ฯลฯ นั้น เป็นภาคีที่โครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่มีเวรกรรมผลประโยชน์ใดๆติดค้างกับ สพส.แล้ว แต่ทว่า รุ่นพี่เหล่านี้ก็ยังพร้อมเสมอที่จะระหกระเหินเดินทาง ยากลำบากมาร่วมงาน ก็เพราะสำนึกที่ว่า “พีนีมีแต่ให้”

การมีภาคีรุ่นพี่ที่ไม่เคยเกี่ยงงอนเลยเมื่อขอรับรองให้มาช่วยงาน จึงนับว่า เป็นแบบอย่างที่ดียิ่ง สำหรับการปลูกสร้าง”จิตสำนึกแห่งการให้” ที่เหือดหายจืดจางไปจากใจของคนสมัยใหม่

เอกสารบทสรุปงาน “พี่ช่วยน้อง ภาคกลาง& ภาคตะวันออก “โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส) สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) วันที่ 25-26 ธค 2548 จ.ชลบุรี

สังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมแบบใกล้ชิดที่มีแต่การค้ำชูเข้าตัวเอง ไม่มีการเขี่ยออกไปหาผู้อื่น (หรือมิฉะนั้น ก็เป็นการให้แบบหวังผลตอบแทนแอบแฝง)

อันที่จริง สังคมมนุษยชาติเราสืบทอดต่อเนื่องกันมาได้ ก็เพราะ”การมีสำนึกสองด้านที่ได้ สมดุลย์ “คือมีทั้ง”รู้จักเป็นผู้ให้และผู้รับ” เช่น เมื่อเป็นลูกหลาน ก็เป็นฝ่ายรับ เมื่อเติบโตมาเป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายายก็เป็นฝ่ายให้บ้าง

หากสมดุลย์แห่งสำนึกนี้สูญสิ้นไปเมื่อใด เมื่อนั้น สายพันธุ์มนุษยชาติก็น่าจะสูญสลายตามไปด้วย แต่การเป็นผู้ให้ นั้น มันปฏิบัติยากยิ่งในสังคมที่เต็มไปด้วยการเห็นแก่ตัวเช่นยุคสมัยปัจจุบัน

2.งานนี้พี่ให้อะไรบ้าง

การให้ที่เราเห็นกันง่าย ๆ ก็คือ การให้สิ่งที่เป็นวัตถุสิ่งของของเงินทอง แต่ทว่า ในงานนี้ พวกเราพี่ได้ ให้ทรัพย์สินที่สูงค่ากว่านั้น คืออริยทรัพย์ อันได้แก่ความรู้ที่พี่ๆสั่งสมมาจากชีวิตการทำโครงการที่ผ่านมา ความรู้ที่รุ่นพี่พกพามาแจกพี่น้องอย่างไม่อั้นนั้น มีอยู่ 2 เรื่องใหญ่ๆ

ความรู้เรื่องแรกคือความรู้เรื่องการทำงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขแบบ สพส. อันมีอยู่ 4 รู้ คือ รู้จัก รู้ใจ รู้ใช้ รู้รักษา

ขอพูดตัวอย่างแรก คือ**รู้จัก**ที่ สพส.เรียกว่า “**การวิเคราะห์คุณลักษณะ**” ซึ่งในภาคปฏิบัติ ก็ได้แก่การแตกแขนงของสิ่งที่จะทำงานด้วยออกมาให้ย่อยแบบซากิ่งก็

ถ้าถามต่อไปว่า ทำไมต้องรู้จักขาต่างๆของสื่อพื้นบ้านเช่นถวดแทนด้วยละ คำตอบสุดท้ายก็คือ “ถ้าไม่รู้จัก มันรักไปไม่ได้”นะสิ

ทุกวันนี้ เด็กของเราไม่อยากอยู่ในหมู่บ้าน ก็เพราะไม่มีกระบวนการทำความเข้าใจหมู่บ้านให้ ถ่องแท้ ไม่รู้แม้แต่ว่า บ้านทุ่งแต่นั้น ชื่อทุ่งแต่มันแปลว่าอะไร ในขณะที่ลูกหลานเรารู้จักนักเรียนปุณ อย่างทะลุปรุโปร่ง พวกเขาจึงรักมากขนาดฆ่าตัวตายตามได้ (แต่เวลาสื่อพื้นบ้านใกล้ตัวเช่นทุ่งตุ๊กใกล้ จะล้มหายตายจากไป เด็กๆแถวจันทบุรีเขาไม่แยแสเลย)

ดังนั้น การทำงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข ก็คือกุศโลบายที่เป็นบันไดขั้นแรกให้เด็กได้รู้จักสื่อ พื้นบ้านให้มากที่สุด เพื่อก้าวไปสู่บันไดขั้นต่อไป คือรักและห่วงแหนในลำดับต่อมา

ความรู้เรื่องที่สอง ก็คือ กลยุทธ์การสืบทอดสื่อพื้นบ้านแก่ลูกหลาน คนโบราณภาคเหนือ ตระหนักดีแล้วว่า”เรื่องบะเก๋า บะเล่าก็ลืม” ดังนั้น คนโบราณจึงได้สร้างเส้นทางการสืบทอดเอาไว้ อย่าง น้อย 2 เส้นทาง

เส้นทางแรก เป็นทางเกวียน ได้แก่”ปู่สอนหลาน อู๋สอนหลาน” ส่วนเส้นทางที่สองเป็นทางคนเดิน ได้แก่ การพาทำเลย

แต่ปัจจุบันนี้ เด็กของเราเปลี่ยนไป ความรู้จากภาควิชาที่เขานอ.สุพรรณที่เป็นเสมือนหัวหน้าการทางพิเศษ ได้สร้างถนนสายสุขุบเปอร์สายใหม่ในเรื่องการสืบทอด คือให้หลานถามปู่ ให้หลานถามอู๋ยดูบ้าง ที่เรียกว่า “เอาเด็กเป็นตัวตั้ง”

และเมื่อมีเส้นทางสืบทอดใช้ตั้ง 3 เส้นทาง โดยที่แต่ละเส้นทางต่างก็มีข้อเด่นข้อด้อยในตัวเอง เช่น ถ้าปู่เอาแต่สอนหลาน สิ่งที่ปู่สอนอาจจะไม่โดนใจหลานรุ่นใหม่วัยโจ๋ สู้ให้เด็กถามสืบค้นเอาเองไม่ได้ แต่ถ้าให้เด็กเอาแต่ถามอย่างเดียว จากประสบการณ์ที่ยังน้อยอยู่ ก็อาจถามได้ไม่ลึกซึ้งหรือถ้าเอาแต่มี”ความรู้” ไม่ลงมือทำ ก็อาจเกิดโรค “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด”

ดังนั้น สพส.จึงแนะนำ ไม่ต้องเลือกแบบรักพี่เสียดายน้อง แต่ให้ใช้กลยุทธ์ เอาทุกทาง ขอแต่เลือกใช้ให้เหมาะกับเงื่อนไขเป็นพอ

3.เวทีนี้หลอมรวมใจ

การประชุมครั้งนี้ มีทีมคุณลุงจวนจากโครงการ”หล่อเทียนหลอมใจ”จากจ.พิจิตรมาร่วมงานด้วย ผู้เขียนก็เลยเทียบเคียงว่า เนื้อหาการประชุมครั้งนี้ ดูละม้ายคล้ายคลึงกับงานหล่อเทียนหลอมใจของคุณลุงจวนเหมือนกัน

ที่เทียบดังนั้นก็เนื่องมาจากภาคีที่มาเข้าร่วมประชุมนั้น ล้วนผิดแผกแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นต่างกันทั้งเพศ ผิวดำพรรณ อาชีพ (มีทั้งเกษตรกรชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ครูอาจารย์) อายุ(ตั้งแต่ 7-8 ขวบจนถึง 60-70) ทั้งเชื้อชาติและอื่นๆ

แต่ที่ว่า งานนี้ได้พิสูจน์แล้วว่า “ความต่างต่างนั้น หาใช่นำไปสู่ความแตกแยกเสมอไปไม่”

ดังเช่นเมื่อทีมป้าม่วยชาวส่วยจากโครงการฐานถนอมแทนจากพิจิตรเริ่มนำหมูในการรำดักได้ในงานแสดงตอนกลางคืน และได้มาโค้งเชิญผู้เข้าประชุมไปร่วมรำ ในเวทีรำดักได้นั้น ก็ไม่รู้แล้วว่า ไผเป็นไผ เพราะทุกคนล้วนถูกหล่อหลอมให้เป็นหนึ่งเดียวกันไปด้วยความสุขจากการที่ได้ร่วมกันรำ

นี่ให้ข้อคิดว่า คนโบราณได้ก่อร่างสร้างเงื่อนไข”เวทีหลอมละลายความแตกต่าง” เช่น งานวัด งานปอย งานบุญต่างๆ เอาไว้ให้ดูเป็นแบบอย่างแล้ว ใน”เวทีพื้นที่สาธารณะ”เหล่านั้น เราจะพบคนทุกรุ่น ทุกวัย ทุกเพศ ทุกชั้นวรรณะ

แต่ปัจจุบันนี้ คนในสังคมเราต่างซัดเซพเนจรกันไปคนละทิศละทาง เป็นสังคมแบบดาวกระจาย คนแก่ก็ไปอยู่บ้านคนชราที่บางแค ผู้ใหญ่ก็ไปทำงานแถวถนนสารสุขุมวิท เขวายนก็ไป

ปรากฏร่างแหวงสยามสแควร์ เด็กๆก็อยู่ในโรงเรียนอนุบาล การออกแบบวิถีชีวิตแบบนี้ ทำให้”ความแตกต่าง “ขยายกลายเป็น”ความแตกต่าง”ได้โดยง่าย

ดังนั้น สพล.จึงเสนอให้ภาคีในโครงการก่อสร้าง”เขตพื้นที่สาธารณะ”ที่จะหล่อหลอมคนทุกกลุ่ม ทุกรุ่น ทุกเพศ ทุกวัย ขึ้นมาใหม่ให้มากขึ้น ให้ผู้คนที่หลากหลายในชุมชนได้มีโอกาสมาพบปะเห็นหน้าเห็นตากัน และการทำกิจกรรมต่างๆก็คือกุศโลบายเช่นว่านั้น

4.เติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย

ในภาควิชาการของการประชุมตอนกลางวัน ได้มีการพูดถึงความแตกต่างที่สำคัญคือ ช่องว่างระหว่างวัย โดยเฉพาะจากคนรุ่นที่อยู่สองข้างของปลายอายุ คือเด็กและคนเฒ่าคนแก่

สมัยก่อนนั้น เมื่อเราเห็น”อู๊ยสอนหลาน”นั้น ก็แสดงให้เห็นว่า ได้มีสะพานเชื่อมระหว่างคนสองรุ่นวัยนี้เข้าด้วยกัน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเกิดจินตนาการว่า ภาพที่เห็นตอนกลางคืน เมื่อวงอาเอยที่มีทีมคุณลุงคุณป้า นั่งเล่นดนตรีอยู่เป็นback up กลุ่มข้างหลัง แล้วมีลูกหลานมาเป็นนายรำนางรำอยู่ข้างหน้า ภาพแบบนี้ เป็นเครื่องหมายบ่งบอกว่า “ผู้ใหญ่หนุน ให้เด็กนำ”

แม้ว่า ภาพแบบนี้ อาจจะเปลี่ยนไปจากแบบโบราณที่ระบุว่า “หัวหงอกเดินนำ หัวดำเดินตาม” หรือ”เดินตามผู้ใหญ่มาไม่กัด”ไปบ้าง แต่ว่า วัฒนธรรมย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปได้ และแล้วแต่เวทีใครเวทีมัน

ภาพของสายตาปู่ย่าตายายที่เล่นดนตรีไป ก็เอาใจช่วย/พร้อมชื่นชมลูกหลานในเวทีรำรำ นั้น ดูเป็นภาพเดียวกันกับในห้องประชุมที่เวลาลูกหลานออกมารายงานกลุ่มย่อย แล้วมีเสียงเชียร์เสียงบอกรบจากทีมพี่ป้าน้าอาดังลั่นสนั่นไป ณ ที่นั้น ไม่มีช่องว่างใดๆมาปรากฏให้เห็นเลย

การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยนี้ ยังเป็นยาแก้โรคเรื้อรังของสื่อพื้นบ้านได้หลายโรค เช่นโรคแรกคือโรคความเข้าใจที่ว่า **สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อของผู้อาวุโส**ที่มีอายุเกิน 40 up ขึ้นไป ดังรายงานของทีมหมอลำจากพิจิตรที่ระบุอายุของทั้งคนเล่นคนดู

ดังนั้น หากผู้ใหญ่เรามุ่งหมายที่จะสืบทอดสื่อพื้นบ้านให้ลูกหลาน ก็ต้องเคลียร์พื้นที่แล้วเชื้อเชิญให้เด็กๆได้เข้ามามีส่วนร่วมในเวทีสื่อพื้นบ้าน และอาจจะต้องเปิดโอกาสให้”เด็กเขาเป็นผู้นำ” บ้างดังตัวอย่างเช่นในเวทีรำรำหรือเวทีเสนอรายงานกลุ่ม เพื่อสร้างความมั่นใจให้เด็กๆว่า สื่อนี้เป็นของเขาด้วยส่วนหนึ่งอย่างจริงแท้แน่นอน

5. สีส่ืนบ้านเป็นซูชีพระคองชีวิต

เนื่องจากการจัดประชุมครั้งนี้ เรามานั่งกันอยู่ใกล้ริมทะเล ผู้เขียนจึงคิดอุปมาอุปไมยแบบการว่ายน้้าว่า การดำเนินชีวิตของคนเรานั้น เป็นเสมือนการแหวกว่ายอยู่ในกระแสน้้า บางครั้ง เราอาจเหนื่อยหมดแรงและจมหายลงไปได้สายน้ำได้ หากปราศจากซูชีพระคองตัวเอาไว้

ในครั้งโบราณ พ่อแม่เราสามารถประคองชีวิตให้รอดพ้นจากอบายมุข โรคเอดส์ อุบัติเหตุจากการเมาเหล้าแล้วขับรถ ไม่ตายเพราะโรคมะเร็งจากการสูบบุหรี่ ฯลฯ ก็เพราะท่านเหล่านั้นมีบรรดาสี่อพื้นบ้านทั้งหลายคอยช่วยเป็นซูชีพระคองชีวิตเอาไว้ เช่น เพลงสวดสรรภัญญะที่ร้องเตือนสติว่า “เหล้าเอ๋ย บุหรี่เอ๋ย มันไม่เคยให้คุณใคร “หรือจากเช่นประวัติของคุณลุงจวนที่เล่าให้ที่ประชุมฟัง

ฉะนั้น ถ้าคนรุ่นปู่ย่าตายายหรือพ่อแม่ไม่ส่งทอดสี่อพื้นบ้านให้แก่ลูกหลาน ก็เท่ากับปล่อยให้ลูกหลานแหวกว่ายกระแสนหารชีวิตไปตามลำพังแบบไม่มีตัวช่วย ดังที่คุณอดุลย์เคยพบในงานวิจัยเรื่องผีปู่ย่าว่า เมื่อคนเฒ่าเช่นเก่าผีท้อแท้ ลูกหลานก็มีแต่ตายแน่ๆลูกเดียว ในวันที่ไม่มีผีปู่ย่า ผีโรคเอดส์จึงพร้าชีวิตลูกหลานของเราไปเป็นว่าเล่น

6. สสส. เป็นเงื่อนไขที่ตี

ในส่วนของเรื่องการทำโครงการของ สสส. นั้นผู้เขียนมีความเห็นว่า การได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) นั้น ส่วนที่ดีที่สุด ไม่ใช่การได้เงินมาทำโครงการเท่านั้น หากทว่า การสนับสนุนแบบนี้ได้ให้กำเนิดแก่เงื่อนไขที่จะช่วยให้พวกเราที่มาจากทั่วสารทิศได้มีโอกาสมา”ผูกข้อต่อแขน” มาเป็นญาติกันทางอุดมการณ์ในงานแบบรวมพลคนใช้สี่อพื้นบ้านสี่อสารสุข และรวมพลังคนสร้างสุขภาพสี่อพื้นบ้านให้เข้มแข็ง นี่เป็นสิ่งที่น่าจะสำคัญมากกว่าเม็ดเงิน

7. สี่อโครงการเหมาะสมเท่านั้น

ในงานแสดงตอนกลางคืนของภาคี เริ่มตั้งแต่ เเทงตุ๊กสุขที่ได้ร้้า ต่อด้วยรำตักใต้อันเร้าใจด้วยชุดดำอันงดงามของชาวส่วยพิจิตร ตามด้วย อาโยสองคณะทั้งจากสระแก้วและจันทบุรี แล้วก็อกสันขวัญแวนด้วยเอ็งกอก ศิลปะการต่อสู้อันฮีกฮีมเร้าใจ จนทำให้ทีมรำสวดงานศพสร้างสุข ที่นอกจากให้เด็กๆออกมารำสาธิตแล้ว ลุงแพนยังอยู่นิ่งไม่ไหวต้องออกมารำเองด้วย ตบท้ายด้วยราชินีหมอลำเสียงดีที่ รมต .สาธาณสุขต้องยืมหวานด้วยเพลง”30 บาทรักษาทุกโรค” และปิดรายการด้วย นักร้องเพลง

”อิเมใจไต เอาหัวใจคืนมา” พร้อมหางเครื่องจากม.บูรพาที่ทำเอาผู้ชมหัวเราะท้องคัดท้องแข็งพร้อมกวาดพวงมาลัยจากพ่อยก อ.สุวัฒน์ที่เป็นโรคแพ้ทางเด็ก ๆ

ระหว่างการแสดงชุดต่างๆนี้ ถามว่า ใครบ้างหนอที่ไม่มีความสุขจากสื่อพื้นบ้านเหล่านี้ คำตอบก็คือ ไม่มีอย่างแน่นอน

ฉะนั้น งานภาคกลางคืนจึงเป็นการตอกย้ำความหมายของชื่อโครงการ ว่า สื่อพื้นบ้านนั้น เขาสื่อสารสุขได้จริงๆเลยนะ

และเมื่อเราได้ประสบพบความสุขจากสื่อพื้นบ้านด้วยตัวเองแล้ว ผู้เขียนก็บอกกับตัวเอง พร้อมกับบอปปากบอกที่ประชุมว่า เราคงต้องทำตามที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ 2 ข้อคือ

ข้อแรกก็คือ ท่านทั้งหลายจงหมั่นมาประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

ข้อที่สอง ท่านทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประกาศข่าวดีที่ท่านได้พบด้วยตัวเองเถิด
